

Arkæologisk Forum

Nr.43
2020

Særtryk

Leder	Redaktionen Arkæologi i coronaens tid	1
Artikel	Trine Borake* Anarkisme i dansk arkæologi – en skør idé eller et brugbart analytisk værktøj?	3
Artikel	Andres S. Dobat & Armin S. Dobat* Arkæologi som terapi Metaldektektorhobbyen og mental sundhed i Danmark	11
Naturvidenskab	Marie Kanstrup & Jesper Olsen Nye kalibreringskurver – betyder det noget?	25
Artikel	Theresa Westi Rasmussen* Sømandssouvenirs – billigt kitsch eller værdifulde kulturgjenstande?	29
Anmeldelse	Stefanie Langaa Substantiel uvæsentlighed En kommentar til Tim Flohr Sørensen's udstillingsrække 'De Uvæsentlige'	39
Artikel	Peter Ditlevsen & Morten Ravn* Ivar Hertzprung – arkæologen der lagde navn til en asteroide	43

*Fagfællebedømt artikel
* Peer reviewed Paper

Substantiel uvæsentlighed

En kommentar til Tim Flohr Sørensens udstillingsrække 'De Uvæsentlige'

Jeg vil med denne kommentar præsentere læseren for Tim Flohr Sørensens udstillingsrække *De Uvæsentlige*. Fokus vil i høj grad være funderet omkring de tanker og følelser, udstillingsrækken har sat i gang hos mig, og dermed skal det følgende læses som en syntese frem for en gennemgang af hver enkelt udstilling. Ydermere kredser kommentaren om overvejelser omhandlende Sørensens brud med den konventionelle arkæologiske metode, som jeg i høj grad er enig i bør udfordres. Min kommentar vil derudover være et bud på hvordan *De Uvæsentlige* kan gavne vores objektopfattelse i arkæologien, og hvordan et projekt som dette kan være med til at udvide vores teoretiske horisont.

“What does it mean to be fundamentally insignificant? What is the raison d’être of an insignificant object – without provenance, context, function, purpose or direction? And is it possible for an object to maintain its insignificance, when we direct our attention towards it, stage it and point it out?”¹

Citatet er skrevet af Tim Flohr Sørensen (lektor v. Forhistorisk Arkæologi, Københavns Universitet) og kan betragtes som én af de mange problemstillinger, han præsenterede både sig selv og deltagere af hans eksperimentelle udstillingsrække *De Uvæsentlige* for. Udstillingerne fandt sted på månedlig basis (på nær juli måned) fra juni 2019 til juni 2020, hvor hver måneds objekter præsenteredes via en fernisering. Størstedelen af udstillingerne fandt sted i et af Saxo-instituttets mødelokaler på Københavns Universitet, Amager. Hvor og hvordan de resterende udstillinger blev præsenteret, kommer jeg ind på senere. Med inspiration i teorier formuleret af bl.a. Donna J. Haraway, George Perec, Sigmund Freud og Kathleen Stewart (Haraway 2016; Perec 1997; 2010; Freud 1961; Stewart 2008) frem-sætter Sørensen på hjemmesiden speculativehub.com et ønske om at udforske mulighederne i det spekulative, det udefinerede, det banale og det fantasifulde. Ydermere kan en generel afstandtagen fra arkæologiens konventionelle formål; at finde en forklaring på de materielle objekter vi finder for at koble dem til menneskelig agens, udledes af hjemmesidens tekstmateriale. *De Uvæsentlige* kan dermed anskues som en provokation af den måde, hvorpå *betydningen* af materielle objekter, især i arkæologien, er blevet vigtigere end selve den spekulationsproces som opstår

ved aktivt at arbejde med objekterne. Hermed menes, at arkæologiske objekter ofte forenkles til at indeholde en forudbestemt betydning baseret på kategorisk systematisering. På denne måde kan der hurtigt opstå én måde at tænke objekter på. Og dette kan være med til at blokere for mere nuancerede aspekter af objekterne og deres samspil med mennesker. Er man interesseret i en mere dybdegående baggrund for Sørensens arbejde med *De Uvæsentlige*, kan man med fordel besøge ovennævnte hjemmeside.

Formålet med denne kommentar er dog ikke en gennemgang af Sørensens faglige profil og teoretiske virke, men i stedet en vurdering af de oplevelser og processer som Sørensens udstillingsrække har fremkaldt hos mig i min rolle som deltager i udstillingerne. At anse mig selv som deltager frem for iagttagere må betragtes som en følelse af i høj grad at blive inkluderet i Sørensens arbejdsprocesser med de udvalgte objekter og formidlingen af disse ved udstillingerne.

Denne form for inkludering italesatte ydermere begrebets modsætning som jeg personligt ofte associerer med formidling af arkæologiske objekter – distanceringen. Mere præcist den måde hvorpå objekter bliver hensat til at have én typologisk funktion, én tidslighed og én generaliserende eksistensberettigelse passet ind i menneskets kulturhistorie. For mig var distance på mange måder et begreb som netop *ikke* blev sat i spil i interaktionen med Sørensens uvæsentlige objekter. En distancering som måske mest af alt kan provokere mig, da objekterne bliver udstillet bag glas, påført en bestemt agens og sjældent italesættes med hen-

blik på nysgerrig undren, involvering af den iagttagende og spekulation over, hvor i fortolkningsprocessen man er nået frem til den valgte formidling. Her rettes tankerne næsten automatisk mod Susan Sontags kritik af menneskets hang til fortolkning, præsenteret i essayet *Against Interpretation* (Sontag 2009). Sontag italesætter et ønske om øget transparens samt øget fokus på selve objektet, frem for et fortolkende fokus på *betydningen* af objektet. Dette kan forstås som en mere sansende og filosofisk tilgang til materialitetsforståelse, hvilket samtidig medfører en tilsidesættelse af systematiserende og kategoriserende processer.

"The function of criticism should be to show how it is what it is, even that it is what it is, rather than to show what it means." (Sontag 2009:14)

Herfra udledes et ønske om øget fokus på de processuelle forløb som igangsættes i samspillet mellem objekt og idé, udførelses- og udstillingsprocesser. Et fokus, som jeg i høj grad vil mene, gjorde sig gældende ved Sørensen's udstillinger. Her præsenteredes selve processen fra indsamling af materiale, overvejelser af hvilke tanker objektet fremkaldte hos ham *subjektivt*, samt åben overvejelse over hvorfor mon præcis disse tanker og associationer gjorde sig gældende for ham. Italesættelse af usikkerhederne ved valgte fremgangsmåde, involvering i personlige anekdoter relateret til månedens udstilling og en ofte mere eller mindre implicit måde at kaste bolden videre til de deltagende og dermed åbne op for diskussion gjorde, at deltagelse i *De Uvæsentlige's ferniseringer* var alt andet end distancerende og uvæsentligt. Og så gjorde den evindelige strøm af saltstænger og det altid gode selskab deltagere imellem mig heller intet.

Vender vi tilbage til et af omdrejningspunkterne for udstillingsrækken, nemlig spørgsmålet om hvorvidt objekter kan besidde iboende væsentlighed og dermed også uvæsentlighed, må vi forholde os til hvilke objekter Sørensen valgte at udstille, og hvordan han valgte at udstille dem. For projektet var umiddelbart ikke bare en række af tilfældigheder udstillet uden særlige retningslinjer. Sørensen lægger da heller ikke selv skjul på, at de udstillede objekter skulle leve op til visse betingelser formuleret af ham selv. At disse betingelser afviger kraftigt fra hvilke krav man normalt ville blive præsenteret for ved en arkæologisk udstilling,

Fig. 1. 'In Medias Res' – Juni 2020. Sørensen's sidste uvæsentlige objekt samlet af brudstykker fra alle de forgangne udstillinger.

Billede lånt fra: <https://speculativehub.com/inmediasres/>

betragter jeg som et valg taget med fuldt overlæg. Det er en udfordring til ham selv, til deltagerne og til arkæologien generelt.

1. *Objekterne må i sig selv ikke indeholde kulturhistoriske, kunstneriske, økonomiske, informative eller sentimentale værdier, ej heller retrospektiv narrativ magt*
2. *Objektet skal være produceret ved tilfældighed*
3. *Objektet må ikke høre til i fortiden; det skal eksistere her og nu*
4. *Objektet må ikke udtrykkeligt modsætte sig at blive udstillet*
5. *Objektet må ikke være større end udstillingsklokken, ved tidspunktet for udstillingen²*

Allerede ved de to første punkter kunne man måske fristes til at undre sig over, hvad Sørensen's projekt i virkeligheden har med arkæologi at gøre, når hverken determinerede handlinger eller kulturhistoriske værdier må sættes i spil. Jeg betragter punkterne som et forsøg

Anmeldelse

på at fremtvinge en akademisk udvidelse af arkæologiske horisonter. Man kan i denne sammenhæng forholde sig til, hvordan bl.a. samtidsarkæologien har åbnet op for nye måder at arbejde med objekter på. Måder at arbejde med arkæologien hvor hverken mennesket eller objekter bliver centraliseret, men hvor fokus i stedet rettes mod, de transformationsprocesser som opstår i samspillet mellem subjekter og objekter. Disse transformationsprocesser kan betragtes rent fysisk, for eksempel i form af erosion, men må i høj grad også tænkes som teoretiske processer. Som Sørensen selv formulerer det i en artikel fra 2016:

”Den akademiske udfordring må derfor bestå i at blive i stand til at kunne håndtere det konstant bevægelige, glemslen, forrådnelsen, og transformationen af mennesker og ting i samspil.” (Sørensen 2016:27)

Vigtigheden i at objektet skal sameksistere, skal være produceret ved tilfældighed og ikke må indeholde hverken kulturhistoriske, informative eller sentimentale værdier, kan betragtes som en måde at tage ovennævnte akademiske udfordring op på. Hvad Sørensen forsøger at gøre med *De Uvæsentlige* er måske netop at håndtere en af de mest uhåndterbare problemstillinger i arkæologien: Hvornår betyder et objekt noget, hvornår gør det ikke og hvem beslutter hvad det betyder?

Sørensens arbejde med uvæsentlige objekter kan betragtes som et projekt, hvor der fra formidlerens side er taget en beslutning om at italesætte nogle af disse mere kringledede perspektiver af arkæologisk forskning, teoretisering og formidling. Selve paradokset i aktivt at arbejde med uvæsentligheden har igen og igen påkaldt sig spørgsmålet fra de deltagende, om hvorvidt der netop i formidlingen af objektet i den lille udstillingsklokke ikke skabes en væsentlighed som, om ikke andet, gør sig gældende på tidspunktet for ferniseringen. Et emne som måske er hele humlen i denne akademiske udfordring, netop at italesætte den handling, eller måske nærmere den transformation, som igangsættes ved formidling.

Personligt mener jeg at have erfaret, at de udstillede objekter opnåede en værdi og en betydning for hvordan jeg opfatter, tænker og italesætter objekter i formidlingsøjeblikket. Indholdet af, hvad der af Sørensen blev opfattet som en tilfældig pose hængt på hans dør, ville for

mig være forblevet tilfældig, faktisk måske endda fuldkommen udeblevet fra mit liv og min opfattelse, havde det ikke været udstillet i den lille klokke. Hermed ikke sagt at jeg mener at have svaret på, om uvæsentlige objekter kan forblive uvæsentlige, men en personlig erfaring af, at *italesættelsen* af den umiddelbare uvæsentlighed kan skabe et rum, hvori overvejelse og samtale får lov til at fylde på lige fod med objektet. Og måske vigtigst af alt: At objektet ikke nødvendigvis rummer samme betydningsmæssige udgangspunkter for alle der interagerer med det. En vigtig pointe i vores arkæologiske arbejde med fortidens materielle objekter.

I foråret 2020 tog udstillingerne og især ferniseringerne en uventet drejning. Dette skete som følge af den verdensomspændende Coronapandemi, som i en stund lukkede ned for *De Uvæsentlige's* vante rammer på Københavns Universitet. Hermed opstod en udfordring for Sørensens sidste tre udstillinger, som dog efter min mening ikke skadede udstillingsrækken – faktisk tværtimod. Med forsamlingsforbuddet måtte Sørensen ty til alternative måder at formidle de uvæsentlige objekter på, hvilket bevirkede lanceringen af 'Speculativehub'. Hjemmesiden blev platform for fernisering og udstilling af april og maj måned ubetydeligheder, hvor alle elementer af de foregående udstillinger, foruden selvfølgelig den fysiske interaktion ved ferniseringerne, blev repræsenteret. Objekterne udstilledes i samme udstillingsklokke, udstillingen præsenteredes på hjemmesiden via fotografi, Sørensen præsenterede og bød velkommen gennem video og hans teoretiske afsæt og de generelle tanker vedrørende månedens objekter formidledes gennem tekst. Teksten kan på denne måde, som så meget andet akademisk litteratur, bruges til videre diskussion. Selv bogmærker og flyers akkompagnerede de to måneders digitale udstillinger. Denne tvungne omdirigering i forløbet af *De Uvæsentlige's* udstillingsrække tyder altså på at have været et kærligt skub til Sørensens lancering af hjemmesiden for Centrum for Fri Fabulering over Tilfældige lagttagelser (CFFTI)³.

Med dette brud af formidlingsrummet, fra et mødelokale på Københavns Universitet til digital præsentation, og til slut en finissage, eller fjernisering om man vil, i det fri på Amager Fælled, blotlagdes en vigtig pointe med henblik på udstillingsrækkens fysiske rammer. Bruddet af formidlingsrummet tydeliggjorde essensen og vigtigheden af CFFTI. Nemlig at centrummet for frie

fabuleringer ikke nødvendigvis skabes gennem fysisk rumlighed og udstillingsmæssige faste rammer, men i langt højere grad skabes på et intellektuelt plan i interaktionen mellem objekter, mennesker og italesættelse af erfaringer. Hermed bliver det altså ikke så meget objekterne som er midtpunktet for Sørensen's udstillingsrække, men snarere de processer objekterne sætter i gang. Altså overvejelserne op til formidlingen, interaktionen med objekterne, formidling af egne tanker og interaktion deltagere og formidler imellem. Og med denne iagttagelse fristes jeg til at overveje, om Sørensen faktisk har formået at udstille en form for uvæsentlighed repræsenteret ved objekterne i deres materielle form?

Som afrundende kommentar vil jeg kortfattet understrege, hvor vigtigt jeg mener det er, at man i arkæologien forholder sig til eksperimenterende projekter som *De Uvæsentlige*. For mig består vigtigheden i at udvide

faglighedens horisonter og at undgå at henfalde til vante og trygge metode- og fortolknings-modeller. Om Sørensen har fået svar på alle de problemstillinger, han har præsenteret os for gennem udstillingsprojektets forløb, ved jeg på nuværende tidspunkt ikke. For mig at se er det heller ikke det væsentlige ved projektet. Hvad jeg finder langt mere essentielt, er interessen for at udforske det ukendte, accepten af at forløbet måske ikke bliver som forventet og villigheden til at inkludere andre faglige discipliner. Denne tilgang til arkæologien repræsenterer en form for ydmyghed som indikerer, at en vej til bredere arkæologisk forståelse måske kan gå gennem accepten af, at der i samspil mellem objekt og subjekt, mellem kulturhistorie og arkæolog og mellem museumsgenstand og museumsgæst, ikke kun eksisterer én betydningsfuld sandhed men et væld af dem, og at vi aldrig bliver i stand til at forstå dem alle. Hermed kan én persons uvæsentlige objekter have substantiel betydning for en anden.

Litteratur

Freud, S. 1961
Beyond the Pleasure Principle.
 I *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVIII, 191–209.* London: The Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis. Originally 1920.

Haraway, Donna Jeanne 2016
Staying with the trouble: making kin in the Chthulucene. Experimental futures: technological lives, scientific arts, anthropological voices. Durham: Duke University Press.

Perec, Georges 1997.
Species of Spaces and Other Pieces.
 Oversat af John Sturrock. Penguin Twentieth-Century Classics. London, England; New York, N.Y., USA: Penguin Books.

Perec, Georges 2010
An Attempt at Exhausting a Place in Paris.
 Oversat af Marc Lowenthal. *Imagining Science 1.* Cambridge, MA: New York: Wakefield Press; D.A.P./Distributed Art Publishers [distributor].

Sontag, Susan 2009
Against Interpretation.
 I *Against Interpretation and Other Essays*, 3–14. Penguin Classics. London: Penguin Books.

Stewart, Kathleen 2008
Weak Theory in an Unfinished World.
Journal of Folklore Research 45 (1): 71–82.

Sørensen, Tim F. 2016
 I tidens fylde - samtidslevn og arkæologiske de/formationsprocesser.
Arkæologisk Forum 2016 (35): 23–30.

Links

1. Insignificants – the exhibitions series
<https://speculativehub.wordpress.com/about-insignificants/>
2. Insignificants – the exhibitions series
 Frit oversat fra:
<https://speculativehub.wordpress.com/about-insignificants/>
3. CFFTI – The Hub for Speculative Fabulation upon Incidental Observations
<https://speculativehub.wordpress.com/>

I Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Fagfællebedømmelse:

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen.

Redaktion:

Anna Beck (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Mette Palm
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Susanne Klausholm Dolleris
Kamilla Majland

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

Forsidebillede:

Midgaards Træf 2019
© Allan Faurskov, bondejern.dk

Tryk og oplag:

Holbæk Museum trykker 250 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

Juni og december

Abonnement og løssalg private:

175,- kr. årligt (2 numre)
87,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Nr. 43
2020
Arkæologisk Forum